

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

NGWANAITSEELE 2024

MADUO: 80

NAKO: Diura di le 2½

Pampiri e, e na le ditsebe di le 26.

DITAELO LE TSHEDIMOSETSO

1. Buisa tsebe e ka kelotlhoko pele o ka simolola go araba dipotso.
2. O se ka wa leka go buisa pampiri yotlhe. Lebelela lenaneo la diteng mo tsebeng ya bone, mme o tshwae dipalo tsa dipotso tse di boditsweng mo dikwalong tse o di buisitseng monongwaga. Morago ga moo, buisa dipotso tse, mme o tlhophe dipotso tse o batlang go di araba.

3. Pampiri e, e na le DIKAROLO di le THARO:

KAROLO YA A: Poko (30)
KAROLO YA B: Padi/Ditlhangwa tsa setso (25)
KAROLO YA C: Terama (25)

4. Araba DIPOTSO di le TLHANO: Di le THARO mo KAROLONG YA A, e le NNGWE mo KAROLONG YA B le e le NNGWE mo KAROLONG YA C ka mokgwa o o latelang:

KAROLO YA A: POKO
MABOKO A A TLHAOTSWENG – Araba dipotso di le PEDI.
LEBOKO LE LE SA TLHAOLWANG – Araba potso e.

KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO
Araba potso e le NNGWE.

KAROLO YA C: TERAMA
Araba potso e le NNGWE.

5. TLHOPHO YA DIKARABO MO KAROLONG YA B (PADI KGOTSA DITLHANGWA TSA SETSO) LE MO KAROLONG YA C (TERAMA):

Araba FELA dipotso tsa padi kgotsa ditlhangwa tsa setso le terama tse o di ithutileng.

Araba potso e le NNGWE ya TLHAMO le e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya C. Fa o arabile dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya C.
Dirisa lenaneonetefatso go go thusa.

6. BOLEELE JWA DIKARABO

Karabo ya potso ya tlhamo ya poko e tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 250–300.

Dikarabo tsa dipotso tsa tlhamo tsa padi kgotsa ditlhangwa tsa setso le terama di tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 400–450.

Boleele jwa dikarabo tsa dipotso tse dikhutshwane bo laolwe ke maduo a a neetsweng. Dikarabo tsa batlhatlhojwa di totobale, mme di nne maleba.

7. Latela ditaelo kwa tshimologong ya KAROLO e NNGWE le e NNGWE.
8. Nomora dikarabo tsa gago ka nepagalo go ya ka thulaganyo ya dipalo tse di dirisitsweng mo pampiring ya dipotso...
9. Simolola KAROLO e NNGWE le e NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
10. Tiriso ya nako e e tshikinngwang.

KAROLO YA A: Bonnye metsotso e le 40
KAROLO YA B: Bonnye metsotso e le 55
KAROLO YA C: Bonnye metsotso e le 55
11. Kwala sentle ka mokwalo o o buisegang le ka mopeleto o o kannweng ke Lekgotla la Bosetšhaba la Puo ya Setswana.

LENANEO LA DITENG

Tsebe e, e naya batlhatlhojwa tshedimosetso tebang le tlhopho ya dipotso tse ba batlang go di araba kwa ntle ga go buisa pampiri yotlhe.

KAROLO YA A: POKO			
Poko e e tlhaotsweng: Araba dipotso dingwe le dingwe di le PEDI.			
PALO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MADUO	TSEBE
1. 'Seromamowa'	Potso ya tlhamo	10	6
2. 'Lentswe la moipolai'	Dipotso tse dikhutshwane	10	7
3. 'Lefatshe la dikhuduego'	Dipotso tse dikhutshwane	10	8
4. 'Botsofe'	Dipotso tse dikhutshwane	10	9
LE			
Poko e e sa tlhaolwang: Batlhatlhojwa botlhe ba TSHWANETSE go araba potso e.			
5. 'Ke tlhoafaletse moratwa'	Dipotso tse dikhutshwane	10	10
ELA TLHOKO: Araba POTSO e le NNGWE YA TLHAMO le POTSO e le NNGWE YA TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C. Mo KAROLONG YA B le mo KAROLONG YA C araba potso e le NNGWE fela.			
KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO			
PADI: Araba potso e le NNGWE fela go tswa mo pading e o e tlhaoletsweng.			
6. <i>Leba Seipone</i>	Potso ya tlhamo	25	11
7. <i>Leba Seipone</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	11
8. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Potso ya tlhamo	25	13
9. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	13
10. <i>Masego</i>	Potso ya tlhamo	25	15
11. <i>Masego</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	15
12. <i>Ntlhomole Mmutlwa</i>	Potso ya tlhamo	25	17
13. <i>Ntlhomole Mmutlwa</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	17
KGOTSA			
DITLHANGWA TSA SETSO: Araba potso e le NNGWE fela go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse o di tlhaoletsweng.			
14. 'Monna wa Mogwebi' 'Kgosi Molefi K Pilane'	Potso ya tlhamo	25	19
15. 'Katse le mong wa yona' 'Mogaka Sol Plaatje'	Dipotso tse dikhutshwane	25	19
KAROLO YA C: TERAMA			
Araba potso e le NNGWE.			
16. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Potso ya tlhamo	25	22
17. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	22
18. <i>Ga se Lorato</i>	Potso ya tlhamo	25	25
19. <i>Ga se Lorato</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	25

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, araba potso ya TLHAMO e le NNGWE le potso e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Ga o a tshwanela go araba dipotso tse PEDI tsa tlhamo kgotsa dipotso tse PEDI tse dikhutshwane.

LENANEONETEFATSO

Lebelela lenaneonetefatso go rurifatsa fa o arabile palo ya dipotso e e tlhokegang.

KAROLO	PALO YA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE DI ARABIWANG	TSHWAYA (✓)
A: Poko (Poko e e tlaotsweng)	1–4	2	
A: Poko (Poko e e sa tlaolwang)	5	1	
B: Padi/Ditlhangwa tsa Setso (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	6–15	1	
C: Terama (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	16–19	1	

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, netefatsa gore o arabile potso e le NNGWE ya tlhamo le e le NNGWE ya dipotso tse dikhutshwane.

KAROLO YA A: POKO**MELODI YA POKO – RM Ramagoshi**

Dipotso di tlaa bodiwa go tswa mo mabokong mangwe a le MANE a a tlhaotsweng le go tswa go le le LENGWE le le sa tlhaolwang. Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba dipotso DINGWE le DINGWE di le PEDI go tswa mo mabokong a a tlhaotsweng le le sa tlhaolwang. Dipotso tsa maboko a a tlhaotsweng di tlaa tlhagelela pele, mme go latele tsa leboko le le sa tlhaolwang.

ELA TLHOKO: Araba potso ya leboko le le sa tlhaolwang.

POKO E E TLHAOTSWENG

Araba dipotso di le PEDI go tswa mo go di le nne tse di boditsweng.

POTSO 1: POTSO YA TLHAMO

Buisa leboko le le latelang mme morago o kwale tlhamo e mo go yona o supang fa Seromamowa se le mosola. Boleele bo se fete mafoko a a ka nnang 250–300.

SEROMAMOWA – AL Ralusi

- 1 Ruri basweu lo a gakgamatsa!
- 2 Lo tlhamile seromamowa,
- 3 Ke lebokoswana lentle,
- 4 Ditshitswana ka fa gare.
- 5 Heelang! reetsang se kgona go bua!
- 6 Matlhogojana o kgotlile konopo sa araba,
- 7 Di a dumedisana ditsala go monate,
- 8 Ba itumelela mmino wa sona.
- 9 Ebu selo se se itse puo tsotlhe,
- 10 Se re itsise tiragalo tsa lefatshe,
- 11 Se re itsise dintsho tsa ditsala,
- 12 Se re gomotsa ka difela.
- 13 Ke molwantshi wa bodutu,
- 14 Ke moratiwa go botlhe,
- 15 Se robegile ba a tlhonama,
- 16 Rotlhe re a sulafalelwa.

[10]

POTSO 2: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

LENTSWE LA MOIPOLAI – FS Khunou

- 1 Atamelang Bakgatla ke lo laeleng.
- 2 Lo tle lo se ka lwa sala lo makala,
- 3 Lo tle lo se bofeng ba ba madi a botlhofo,
- 4 Ke mo tseleng ke a tsamaya,
- 5 Ke makgabe a dipapetla ke sila ke tihatlegile.
- 6 E rile ke sa le mmotlana,
- 7 Ka be ke ipela ka tsa botshelo,
- 8 Ka ge rre le mme ba ne ba njesa,
- 9 Monongwaga ke lo raya ke re,
- 10 Nna ka tsa lefatshe le ke lapile.
- 11 Ke noga e a lama,
- 12 Batho meriting ba nwa megodungwana ka nna,
- 13 Le bomatlhogole ba setse ba e hupa ka nna,
- 14 Ke gotlhiwa tlhogong ka sebabetsane ke a babiwa,
- 15 Ke a lo sia lo tlaa mphitlhela.
- 16 Rayang Ramokonopi a mpateng,
- 17 A mpateng fa pele ga sentlhaga sa me,
- 18 Bakgatla ntlhokomeleleng dinku tsa me,
- 19 Ke tshwanetse go thulana le lona,
- 20 Ke tsa ga Ramapopotane setlogolo sa Mokwena.
- 21 Lefatsheng gompiano ga go na kagiso,
- 22 Go rena tsona ditshele le dikgotlhang,
- 23 Rona banyadiwa re a gatelelwa,
- 24 Baitse ba dilo feelang lefatshe le phepafale,
- 25 Bagologolo ba re ga le feelwe le nna fela jalo.

- 2.1 Leboko le le wela mo mofuteng ofe wa poko? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 2.2 Nopola polelo e e bontshang gore mmoki o ne a sa nnisega (Temana 3). (2)
- 2.3 Ke sekapuo sefe se se tlhagelelang mo moleng wa 13? Neela mosola wa sona. (2)
- 2.4 Faa ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo meleng ya 16 le 17 o bo o bolele gore o e lemogile jang. (2)
- 2.5 Mmoki o senola maikutlo afe mo lebokong le? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

[10]

POTSO 3: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

LEFATSHE LA DIKHUDEGO – LH Mogale

- 1 Bonang! Molelo o a gaila botlhabatsatsi!
- 2 Motho ke yole o kgobotletswa ka maje!
- 3 Dikago tsa mmuso ke tsele di phuthame!
- 4 Badiredipuso ke bale ba phatlhaletse!
- 5 Go rena loso le phurano ya meno,
- 6 Lefatshe je lentle le fetogile sekaka;
- 7 Le fetogile 'fatshe ja dikhuduego.
- 8 Lefatshe la dikhuduego; 'fatshe ja babolai,
- 9 Lefatshe la basenyi, 'fatshe ja magodu;
- 10 Lefatshe le tlhokang kagiso le boiketlo,
- 11 Le baagi ba teng e leng dirukhutlhi,
- 12 Le baagi ba teng e leng balotsana;
- 13 Le thopela batho ditsabone,
- 14 Le tletse ka tiriso-dikgoka.
- 15 Pelo ya me ga e mono bothubaking;
- 16 Pelo ya me ga e mono borukhutlhing,
- 17 Lefatshe lena le ntshwabisitse,
- 18 Le fuduakantse mowa wa me;
- 19 Le ripitlile isago ya setšhaba,
- 20 Ga go bophelo bakeng sa lona;
- 21 Le sianisa batho letšheetšhee.
- 22 A setlhogo se dirwang ke lena lefatshe!
- 23 Le isitse baitsheki ga maotwana hunyela;
- 24 Le tsholotse madi a batlhoka-molato;
- 25 Ammaaruri, ammaaruri, ammaaruri!
- 26 Lena lefatshe le lebanwe ke katlholo,
- 27 Le bona tshekiso e e bogalaka.

- 3.1 Naya kgankgolo ya leboko le le fa godimo. (2)
- 3.2 Faa ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo moleng wa 25 o bo o neele mosola wa yona. (2)
- 3.3 Neela sekapuo se se tlhagelelang mo moleng wa 26 le gore o se lemogile jang. (2)
- 3.4 Mmoki o tlhagisa maikutlo afe mo lebokong le? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 3.5 Ke thotloetso efe e o e fitlhelang mo lebokong le? (2)

[10]

POTSO 4: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

BOTSOFE – LD Raditladi

- 1 Ditikanyi tsa koko la banana
- 2 Thaka tsa morwakgosikgolo re ile,
- 3 Re dirile mašelang fela re tšhipile,
- 4 Re le bontšhe nkoo re le batubanyana.
- 5 Nkile ra nna bakgaodisi ba mekgosana.
- 6 Bakgaodi ba mekgosi ba re tsholele.
- 7 Re tsholelwa fa motho re mo tihabile,
- 8 Ntwa e utlwalelwa ka matshwelenyana
- 9 Re bannana bagolo, re ole sebarong,
- 10 Fa re tsoga jaanong re kuakua mekgosi
- 11 Thobane kima re di lese mabogong,
- 12 Mangole a rona a setse a ipaa bosisi
- 13 Meriri ya rona mesweu mo ditlhogong
- 14 E mesweunyana jaaka bosweu jwa mašwi.

- 4.1 Leboko le ke la mofuta ofe wa poko? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
  - 4.2 Tlhalosa bokao jwa mola wa 2 jaaka o dirisitswe mo lebokong. (2)
  - 4.3 Faa ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo moleng wa 10 le mosola wa yona. (2)
  - 4.4 Ke sekapuo sefe se se tlhagelelang mo moleng wa 14. Bolela gore o se bone jang. (2)
  - 4.5 Thuto e o e ungwileng go tswa mo lebokong le ke efe? (2)
- [10]**

LE

POKO E E SA TLHAOLWANG**POTSO 5 DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso

KE TLHOAFALETSE MORATWA – BD Magoleng

- 1 Ga twe pula e nele maloba bosigo -
- 2 Nna ke raya le fa e le go e utlwa!
- 3 Pelo ya me nna e ne e sa etile,
- 4 E sa gopotse moratwa kwa Kgalagadi.
- 5 Ke go gopotse ga bo ntshose bosigo;
- 6 Mmila, pholo ke o itse ka kgopolo;
- 7 Nka itataisa le ke buduletse,
- 8 Ke paputla ke se sefofu sa Jeriko.
- 9 Ba kae boesengmang ba nthatang
- 10 Ke ise ke ba r'e ke re ke a ba rata?
- 11 Lo itse, Khunwana g'a kitl' a b' a itshoka,
- 12 A re a kopa le lona a tshegatshega
- 13 A lo ntshetsa leino la motlhagare
- 14 Fa lona lo kepa ka 'kepu tsa kgegerepe.

- 5.1 Leboko le le bua ka ga eng? (2)
- 5.2 Nopola sekao sa sekapuo go tswa mo karolong ya sesetete, o bo o bolele leina la sona. (2)
- 5.3 Nopola mola o o kayang fa mmoki a ratwa ke batho ba ba sa reng sepe. (2)
- 5.4 Naya leina la ponagalo ya poko mo go mola 14 o bo o bolele gore o e lemogile jang. (2)
- 5.5 Mmoki o tlhagisa maikutlo afe mo lebokong le? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

[10]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo pading kgotsa ditlhangweng tsa setso tse di tlhaotsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo pading kgotsa ditlhangweng tsa setso tse ba di ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

PADI

Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

POTSO 6: POTSO YA TLHAMO**LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea**

Botshelo jwa ga Motswagauteng mo pading ya *Leba Seipone* bo nnile le dikgwetlho tse di mo hutsafaditseng. Tshegetsatsa tlhagiso e ka go kwala tlhamo ya mafoko a a ka nnang 400–450 o ikaegile ka ditiragalo tsa *Leba Seipone*.

[25]**POTSO 7: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO A

E rile fa Motswagauteng a hularela mogope, a tlelwa ke mahutsana. A gopola tsa kwa a tswang. Keledi ya thepologa le lerama le le setlhanyana. A khukhuisa, a ntsha phatsa ya gagwe ya seipone. A iteba.

'Phimola dikeledi Motswagauteng, lebagana le botshelo jwa gago. Ga go ope yo o mosola go gaisa wena mo botshelong jwa gago. Ga go ope yo o ka go direlang sepe se se molemo. Gomotsega mosimane. Gomotsega Motswagauteng.'

A itshekatsheka le go tsutsubolola sefatlhago. A lebogela go bua le mosimane yo o rutilweng go mo rata le go mo tlotla go tswa bonnyeng jwa gagwe.

Go phirima ga letsatsi ga tlisa lefifi mo pelong ya gagwe. A lala a sutlha sekgwa jalo morwa Gokatweng. A leka ka gotlhe gore a se tsamaele gauifi le dintšwa tse di bogolang, dipone le fa a ka gaodisang motho gona.

A gopola sepoko se se tumileng thata kwa Motsitlane. Go ne go se ope mo motseng yo o sa itseng sepoko sa ga Tsotsi. Se tumile ka go laisa batho mo khombing. E re motho a tsoga mo mosong, a iphitlhole a kakaletse fa godimo ga lebitla la ga Tsotsi.

Ga twe Tsotsi o ne a bolawa ke Basotho ba ba tumileng ka leina la Marašia kwa Gauteng. Motswagauteng a sola babolai ba ga Tsotsi. A dumela se ljelele a se mo rutileng.

'Batho ba ba bolawang le ba ba ipolayang ga ba tsene ka kgoro ya legodimo, gonne ba sule pele ga nako e e beilweng ke Modimo.' Mafoko a mosadimogolo ljelele, a tiisa Motswagauteng moko. A rata botshelo le go itsaya jaaka a ntse gonne a sa batle go ipona a poka. 20

E rile ka mahube a basadi, a itelekela ka toropo e a sa e itseng. A bona batho le dikoloi di feresela. A ema tlhogo.

E rile fa tlhogo e sena go itotlolola, a bona borogo. A tsena ka fa tlase ga jona go isa marapo go beng gore ba kokone. 25

E rile a sa ntse a bo kgonkga jo bo se nang papadi, a utlwa monko wa nama jaaka o ka re o a lora. A bula matlho ka iketlo. A fitlhela basimane ba le bararo, ba apeile nama ka phafana ya bojalwa jwa sekgoa jwa mabele, ya pampiri. A makalela boitseanape jo a bo bonang.

- 7.1 Motswagauteng o iphitlhela a le mo nageng jaana a tswa kwa kae? (1)
- 7.2 Motswagauteng o amana jang le moanelwa Gokatweng? (1)
- 7.3 Lebaka le le dirang gore a iphitlhele mo sekgweng ke lefe? (2)
- 7.4 Go ya ka temana, neela dintlha di le PEDI tsa thuto e Motswagauteng a neng a sa e lebale. (2)
- 7.5 Ke ka ntlha ya eng fa Mosala a teilwe leina le? (2)
- 7.6 Tlhagisa ditiragalo di le PEDI tse di neng di dirwa ke lekoko la ga Mokwepa. (2)
- 7.7 Seabe sa semelo sa ga ljelele mo tsweletsong ya ditiragalo ke sefe? (2)
- 7.8 Tlhagisa dintlha di le THARO tsa tshobotsi ya ga Janie. (3)
- 7.9 Lebakalegolo le le tlhotlheleditseng Motswagauteng go nna ngwana wa mmila ke lefe? (2)
- 7.10 Mosadimogolo Kobbie Swanepoel o nnile le karolo efe mo tharabololong ya kgotlhang e e neng e le teng magareng ga bantsho le basweu kwa sekolong sa Foreiborogo? (2)
- 7.11 Fa o ka bo o le Motswagauteng o ne o ka ikutlwa jang fa o kopana le mmaago la ntlha a bo a atlholelwa botshelo jwa gagwe jotlhe mo kgolegolong? Tshegetsatsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 7.12 A go siame gore Motswagauteng a bo a tlhokisiwa legae? Tshegetsatsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 7.13 Go ya ka wena, a mopadi o atlegile go re ruta gore motho ke motho ka batho? Tshegetsatsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

[25]

POTSO 8: POTSO YA TLHAMO**OMPHILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

Botshelo jwa ga Motlalepule mo pading ya Omphile Umphi Modise bo nnile le dikgwetlho tse di mo hutsafaditseng. Tshegetsa tlhagiso e ka go kwala tlhamo ya mafoko a a ka nnang 400–450 o ikaegile ka ditiragalo tsa Omphile Umphi Modise.

[25]**POTSO 9: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****OMPHILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO B

MmaMosidi a boela kwa mosadimogolong yo o kileng a re o tlaa bona se a se senkang, e setse e le dinyaga a sa mmone; a batla go boa fa kgorong, a fitlhela mosadimogolo e le mmu e bile a sa tlhole a bonela kgakala; a tlhola mo mathuding a ntlo; e re maitseboa dikolo di tswa, mosetsana wa ntlo e e bapileng le ya gagwe, a mo direle motogonyana, e nne gona mosadimogolo a bonang sengwe se o ka se godumang; go sa nneng jalo, mongwe yo o pelotlhomogi a tlhole a tlile go mo direla dijonyana, le go feela ntlo, gore e re mosetsana a boa kwa sekolong, a apeye tsa maitseboa fela.

5

Mme le fa go ntse jalo, o ne a sa lebele motho yo o kileng a mmona; a sa mo gakologelwe ka tshobotsi, kgotsa ka lentswe; a mo utlwa ka ... ke tlaa re ke eng? E re o fitlha a ba a setse a go bolelela gore o kopanye nao kae.

10

Ya re MmaMosidi a sa ntse a tla a eme ka dinao a re: 'Dumela Mosadi wa mmatlhi. O sa akgega?'

MmaMosidi a se ka a itse gore o tlaa reng. A dumela a tshogile, a gopotse gore Malebela o tlaa re morwae o sule. O ne a batlile gongwe le gongwe kwa o kileng a tsamaya gona; e bile a setse a kile a ya go boa kwa mabatleng, ka go gopola gore motho yo o tshotseng morwae o mmolaile. Ya re e ne e le motho wa mmele, a sala a le lotlhokwa. RraMosidi a mo tabogisetsa dingakeng tsa Makgoa le tsa Bantsho, ga se ka ga thusa sepe. Kgabagare, le ena a tsenwa ke botlhoko jwa pelo; a lelela ngwana wa mosimane ka pelo e khibidu ...

15

'Ngwanaka, o tlaa bona se o se lelelang. Mme ke sisa manyaapelo ...'
'Ka 'ng, mma?'

20

Malebela a se ka a boa. A šeba MmaMosidi ka matlho a a tletseng mahutsana. Ya re a tswa molomo a re, 'O mponye.'

MmaMosidi a ema a tsamaya. Fa a sena go hularela ntlo ya ga Malebela, e bile e kete o tlaa potela ka matlo, a bona batho ba matlo a bapileng le ya ga mosadimogolo ba manologile ka lobelo; a ithaya a re go bo go bonwa dilo tsa lokeisane.

25

9.1 MmaMosidi o fitlhetse mosadimogolo Malebela kwa kae? (1)

9.2 MmaMosidi o amana jang le Omphile? (1)

- 9.3 Lebaka le le dirang gore MmaMosidi a iphitlhele mo lefelong le o le umakileng mo go 9.1 ke lefe? (2)
- 9.4 Go ya ka nopollo, neela dintlha di le PEDI tsa bokgoni jwa ga Malebela le fa a ne a sa tihole a lebelela kgakala. (2)
- 9.5 Ke ka ntlha ya eng fa mosadimogolo Malebela a teilwe leina le? (2)
- 9.6 Tlhagisa ditiro di le PEDI tsa Lekgotla la Baitiredi. (2)
- 9.7 Seabe sa semelo sa ga Monnamogolo Ofentse mo tswelatsong ya ditiragalo ke sefe? (2)
- 9.8 Tlhagisa dintlha di le THARO tsa tshobotsi ya ga Motlalepule. (3)
- 9.9 Lebakalegolo le le tlhotlheleditseng Motlalepule go isa ngwana kwa legang la bana ke lefe? (2)
- 9.10 Letshwao le le neng le le ka fa morago ga tsebe ya ga Modise le nnile le seabe sefe mo tharabololong ya kgotlhang? (2)
- 9.11 Fa o ka bo o le Modise o ne o ka dira eng morago ga go kgogogelwa ka dithupa o robetse, o betswa ke basimane ba o tsenang nabo sekolo, maitlhomo e le go ipusolosetsa? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 9.12 A go siame go fufegela le go logela batho maano a a ba tsenyang mo kotsing? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 9.13 Go ya ka wena, a mopadi o atlegile go re ruta boamaaruri jwa gore lefoko le pelong ga le tshetse? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

[25]

POTSO 10: POTSO YA TLHAMO**MASEGO – G Mokae**

Botshelo jwa ga Masego mo pading *Masego* bo nnile le dikgwetlho tse di mo hutsafaditseng. Tshegetsa tlhagiso e ka go kwala tlhamo ya mafoko a a ka nnang 400–450 o ikaegile ka ditiragalo tsa Masego.

[25]**POTSO 11: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****MASEGO – G Mokae**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO C

Masego a tsholeletsa mosese wa gagwe kwa godimo go fitlha mo mangoleng go tlola bodiba jwa boregerege jo bo neng bo nka phuu! Bo elela le mmila go ya kwa a neng a sa itse teng. A tshosa letshabaphefo la ntšwa le le neng le itimola lenyora le tlala ka leswe le, mme la tshaba mogatla o le makgatlhong wa maoto a a kwa morago.

A ema, mme a oketsa phatla ka seatla go thiba marang a letsatsi, a leka go buisa dinomoro tseo di neng di setse di phumulega mo matlong a a fa mojeng wa mmila. 5

'112', nomoro ya ntlo e e fa godimo le ena ya buisega.

'115' ga e a tshwanela go bo e le kgakala' a lemoga, mme a tsena ka mmila o o patiganeng, o o lefifi. Dikgato di se kae, a bo a setse a fitlhile mo bokhutlong jwa mmila oo. 10

'Intshwareleng basimane; a lo itse koo nomoro 115 e leng gona?' A botsa bosetlabošane ba ba neng ba apere makgasa, ba le lerole.

Basimanyana ba, ba ne ba khubame fa fatshe ba itaya ditaese.

'Eng?' mongwe wa bona a botsa, a emisa tlhogo go tswa mo motshamekong wa bona.

'Ntlo ya nomoro 115,' a boeletsa a goela godimo. 15

'A karolo e ga se *5th Avenue*?' Masego a simolola go belaela gore gongwe o timetse.

'Ee ke yona kgaitsemi; mme o ka bona ntlo e o e batlang ka bonako fa o itse sefane sa batho ba ba dulang teng.'

'O bua nnete kgaitsemi, sefane sa bona ke mang?' Tsala ya yo o fetsang go bua ya tlaleletsa. 20

Masego a leba kwa dikhutlong tsotlhe tsa mmila go netefatsa gore ga go na mpheane yo o ba utlweletseng, fa a sena go bona gore ke ena fela le basimanyana, a sebela tlase; 'Rre Mgoma; Vusi Mgoma.'

Leina leo la nna tlhase e e gotetsang kganetsano e e masisi gareng ga basimane mme le fa Masego a lekile ka bojotlhe go rarolola puo ya bona, a itaya sefoletse. 25

Fa ba fetsa, wa ntlha go mo araba a mmotsa 'O batla kwa *Comrade* a dulang teng?'

Pele Masego a ka araba, a bo a setse a eme ka dinao go mo supetsa. 'O setse o fitlhile; ke kwa pele ga mmila o o tswang mo go ona. Ntlo ya bofelo mo letsogong la molema.'

- 11.1 Fa Masego a iphitlhela a latlhegile jaana, o tswa kwa kae? (1)
- 11.2 Masego o amana jang le batho ba a tswang kwa go bona? (1)
- 11.3 Lebaka le le dirang gore Masego a iphitlhele mo lefelong le a sa le itseng le ke lefe? (2)
- 11.4 Go ya ka nopo, neela dintlha di le PEDI tebang le se Masego a se dirileng morago ga go tshela bodiba. (2)
- 11.5 Go tlile jang gore Masego a tewe leina le? (2)
- 11.6 Tlhagisa dilo di le PEDI tse Masego a neng a laetse Sello go sala a di dira fa a ile tirong. (2)
- 11.7 Seabe sa semelo sa ga Ntsime mo tsweletsong ya ditiragalo ke sefe? (2)
- 11.8 Tlhagisa dintlha di le THARO ka ga tshobotsi ya ga Sol Lazar. (3)
- 11.9 Lebakalegolo le le tlhotlheleditseng Ntsime go betelela Masego ke lefe? (2)
- 11.10 MmaSontaga o nnile le seabe sefe mo tharabololong ya kgotlhang? (2)
- 11.11 Fa o ka bo o ne o le Masego o ne o ka ikutlwa jang fa o kobiwa kwa sekolong ka ntlha ya go ima ngwana wa petelelo? (2)
- 11.12 A go siame gore batho ba neelwe dikiletso mo botshelong? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 11.13 Go ya ka wena, a mopadi o atlegile go re ruta gore moremogolo go betlwa wa taola, wa motho o a ipetla? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- [25]

KGOTSA

POTSO 12: POTSO YA TLHAMO**NTLHOMOLE MMUTLWA – OM Lobelo**

Botshelo jwa ga Matsetseleko mo pading ya *Ntlhomole Mmutlwa* bo nnile le dikgwetlho tse di mo hutsafaditseng. Tshegetsa tlhagiso e ka go kwala tlhamo ya mafoko a a ka nnang 400–450 o ikaegile ka ditiragalo tsa Ntlhomole Mmutlwa.

[25]**POTSO 13: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****NTLHOMOLE MMUTLWA – OM Lobelo****NOPOLO D**

Matsetseleko o ne a utlwa a segwa ke lela le lesesane. A itse gore jaanong, nako le motsotso ke tsa gagwe. E ne e le nako ya gore a tswele kwa ntle a ye go kopana le bagaabo. O ne a emoga fa a neng a ntse gona ka iketlo, e kete motho a patelediwa go dira jalo, a ya a lebile mojako o o kwa morago, maikaelelo e le go ya go tlhopha selefera gareng ga lebelebele. Baithuti ba sekolo se segolo sa Obakeng ba ne ba eme mo lefitshwaneng ka fa morago ga ntlolehalahala eo, ba tlolaka, ba akgolana, ba itumetse, e bile ba ikutlwa mo mading fa e le bona bafenyi. 5

Seo se ne se diragala ka metlha. Setlhophapha sengwe le sengwe se rata go ikema ka gore ke sona se se dirileng botoka go gaisa tse dingwe, e bile se tlhalosa fa tse dingwe di ne di opela ka mokgwa osele o e seng ona. E a tle e re kwa bofelong fa dipholo di fetsa go tlhagelela, mme ba fitlhele fa e se bona bafenyi, ba belaele fa ba tsieditswe, e bile ba bue fa dikgaisano tseo di ne di gobeletsa. Mme tota go sa nna jalo, bonnete e le gore, pina eo e ne e setse e fetogile go nna sejo sa bona sa tsatsi le letsatsi, e bile e setse e ba tsene mo mading. 10

Ka jalo, go ne go nna thata mo go mongwe le mongwe gore a ka amogela fa a fentswe. Matsetseleko o ne a ikopanya le Palesa. Palesa o ne a mo itumelela mme a leka go mo botsa gore o ne a itshubile kae nako tsotlhe fa a ntse a batliwa. Gonne jwa pitse e swa e bo hupile, Matsetseleko o ne a lobela Palesa tsotlhe, a se mo amele sepe, le fa e le go mo fa motlhalanyana ka lefelo le a iphitlhang kwa go lona. Matsetseleko o ne a swa ka lehunelo, a tshwara ka tlhaa. 15 20

Lerato la bona le ne le tsabakela, le fisa jaaka molelo wa tladi ka gonne e ne e le sebaka ba sa bonane, e bile ba nna ba gopolane ka metlha. Bobedi jo, bo ne jwa tsaya dikano pele bo kgaogana. Ba ne ba solofetsana gore le fa go ka tsoga go le jang, ga go na se se ka ba tsenang ka bogare. Matsetseleko o ne a solofetsa Palesa gore o tlaa boela gae mo nakong ya dikgwedi di le tharo. 25

- 13.1 Matsetseleko o kopana le Palesa kwa kae? (1)
- 13.2 Matsetseleko o amana jang le Palesa? (1)
- 13.3 Lebaka le le dirang gore Matsetseleko a iphitlhele mo lefelong le o le umakileng mo go 13.1 ke lefe? (2)
- 13.4 Go ya ka temana, naya ditsholofetso di le PEDI tse Matsetseleko a di neileng Palesa. (2)
- 13.5 Ke ka ntlha ya eng Palesa a teile leina le? (2)

- 13.6 Tlhagisa mananeo a MABEDI a a neng a lebisitswe mo kagosešweng le mo tlhabololong ya motse wa Phiritshweu. (2)
- 13.7 Seabe sa semelo sa ga Segonyamatlho mo tsweletsong ya ditiragalo ke sefe? (2)
- 13.8 Tlhagisa dintlha di le THARO ka ga tshobotsi ya ga Baagileng. (3)
- 13.9 Lebakalegolo le le bakileng gore Matsetseleko a iphitlhele a le kwa kgolegolong ke lefe? (2)
- 13.10 Kgosi Kgololo o nnile le seabe sefe mo patlong ya ga Matsetseleko? (2)
- 13.11 Fa o ka bo o le Palesa, o ne o ka ikutlwa jang go kopana le mokapelo yo o nyeletseng a sa go laela? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 13.12 A go siame gore Kelogile a ise Matsetseleko kwa phuphung ya ga rraagwe? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 13.13 Go ya ka wena, a mopadi o atlegile go re ruta gore mosekaphofu ya gaabo ga a tshabe go swa lentswe? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- [25]**

KGOTSA

DITLHANGWA TSA SETSO

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse di tlhaotsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse ba di ithutileng.
- Fa batlhatlhojwa ba itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, ba tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa batlhatlhojwa ba itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, ba tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

POTSO 14: POTSO YA TLHAMO**DITLHANGWA TSA SETSO – G Leeuw le ba bangwe**

Buisa ditlhangwa tse di latelang ka kelotlhoko, mme o kwale tlhamo ka ga tsona.

- 'Monna wa Mogwebi' – BP Lekome
- 'Kgosi Molefi K Pilane' – MOM Seboni le EP Lekhela

O ikaegile ka ditiragalo go tswa mo naaneng ya 'Monna wa Mogwebi' le leboko la ga 'Kgosi Molefi K Pilane' netefatsa fa ruri batho ba maemo a a farologaneng ba na le dikgwetlho mo botshelong. Kwala tlhamo ya mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 15: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****DITLHANGWA TSA SETSO – GS Leeuw le ba bangwe****NAANE: 'KATSE LE MONG WA YONA' – CLS Thobega**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO E

Letsatsi le lengwe monna wa moeng a leka go bona gore a Katse e ka ne e latlhile mokgwa wa yona wa boferefere jo bo amanang le ngwao ya yona. Monna wa moeng a lalediwa go tla go nwa tee le monna yo o neng a ruile Katse gape. Monna wa moeng a bolaya Legotlo, a le tsenya mo kgetsing ya baki, a ya kwa a neng a letilwe gone go nwa kofi jaaka ka gale. Fa monna wa moeng a goroga, Katse ya bo e setse e itaaganya dikopi le maswana, e dira kofi. E rile go ise go ye kae, kofi ya bo e setse e lerelwa monna wa moeng. Katse ya tla e tsentse kopi ya kofi mo teng ga leselwana. Ya baya kofi fa pele ga monna wa moeng. Monna wa moeng a nwa kofi. 5

Fa monna wa moeng a ntse a nwa kofi jaana, a tsere dikgang le mong wa katse, a leka go bona fa katse e se kitla e gakologelwa Legotlo. Monna wa moeng a ntsha Legotlo mo kgetsaneng ya baki, a le latlhela fa Katse e neng e ntse e tlhatswa dijana gone. E rile fa Katse e bona Legotlo, ya lesa go tlhatswa dijana, ya sianela Legotlo. Legotlo le ne le sa swa gotlhelele. Monna wa moeng o ne a le idibaditse fela ka thobane. Legotlo la leka go sia fa le bona Katse le yona ya latlhela dikopi le maswana kgakala. Dikopi tsa thubega. Ga senyega. Katse ya se ka ya tlhola e kgathalela tiro e e neng e e romilwe ya leleka Legotlo, ya ba ya le tshwara ka dinala. 10 15

Katse ya binabina ka e ne e itse fa e tlaa lalela ka legotlo le e neng e sa bolo go kgaogana nalo. Mong wa Katse o ne a lekile go itlwaetsa botshelo jwa setho, mme ya re go bona Legotlo, ya boela kwa botshelong jwa ngwao. Mong wa Katse le moeng ba gakgamala go bona jaaka Katse e ne e sa ntse e gakologelwa ngwao ya yona ka botlalo, le fa e nna le batho mo motseng oo. Mong wa Katse le moeng ba fekeediwa ke ditshego. Mong wa Katse yo o neng a e ruile, a e kobela kgakala. 20

- 15.1 Tiragalo e e mo nopolong e diragalela kwa kae? (1)
- 15.2 Lebakalegolo le le dirang gore Legotlo le le idibetseng le iphithele mo lefelong le ke lefe? (2)
- 15.3 Ke ka ntlha ya eng fa Katse e ne e apeswa mosese? (2)
- 15.4 Monna o amana jang le Katse e e mo ntlong ya gagwe? (1)
- 15.5 Neela dintlha di le PEDI tse Katse e neng e di rutilwe. (2)
- 15.6 Katse e ne ya tsiboga jang fa e bona Legotlo? (2)
- 15.7 Ke seane sefe se o ka se dirisang go bontsha fa Katse e sa latlha mokgwa wa yona? (2)

LE

Buisa leboko le le lateng, mme morago o arabe dipotso tse di fa tlase.

LEBOKO: MOGAKA SOL PLAATJE – PC Mooa

NOPOLO F

MOGAKA SOL PLAATJE – PC Mooa

- 1 Dumela morwa Plaatje mminatholo,
- 2 Dumela mminatholo morwa Mogodi,
- 3 Morwa Mogodi o teilweng Plaatje ke basweu,
- 4 Basweu ba reteletswe ke go petetsa 'fane ya 'go,
- 5 Dumela kwakwabidi ya ngwana 'a mmala sebilo,
- 6 Dumela mminatshipi tholo seraga ka tlhako ya morago.
- 7 Petleke ya malemelagotlhe motho oo mabogodika
- 8 Patlelong ya bokwadi, dibelo ya botho le setho o bonwe
- 9 Tshetlha ya maralalathota tlhabologong
- 10 Khunou ya mafula a theetsa
- 11 Ka o ne o sa isa tšhelete selebatsamotho botho tlhogong
- 12 Ka wena le sa 'go semphato Seme le Makgatho
- 13 *South African Native Council* ya tlhabelwa ke letsatsi ka Ferikgong 8 1912
- 14 E gogwa ke tshetla ya dipoa segelebetega ka kodu Langalibalele Dube
- 15 Nkakariata puong, setsong le bothong Plaatje o ja pampiri ka pene
- 16 A lona matsapa a retetse go fifala ka gompiono *ANC* e bonwe
- 17 O tlhabolotse setšhaba soorantsho bokwading
- 18 Sekakatlela botho le setso ka o ila go tlhaetswa matlho
- 19 O nkakariata mosekaphofu le fa phala e hibitse
- 20 Dumela Sol Plaatje Morolong-a mminatholo
- 21 Dumela mminatholo o e binang le 'naka tsa yona.

- 15.8 Leboko le le ka ga eng tota? (2)
- 15.9 Tlhagisa ntlha e le nngwe ka ga semelo sa ga Sol Plaatje o bo o se tshegetse. (2)
- 15.10 Tlhalosa lereo semphato? (2)
- 15.11 Nopola mola o o nang le tlhagiso e e kayang fa gore Plaatje o ne a ema a eme le fa go ne go senyegile, go le maswe. (2)
- 15.12 Go ya ka wena, a o ka ema kgatthanong le puso o lwela ditshwanelo tsa gago? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 15.13 O ithutile eng ka leboko le? (2)
- 15.14 Maikutlo a a renang mo lebokong le ke afe? (1)

[25]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TERAMA

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo terameng e o e tlhaoletsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo terameng e ba e ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

POTSO 16: POTSO YA TLHAMO**MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokua**

Moapayabodila o a bo a ikapeela. Tshegetsa bonnete jwa tlhagiso e, o ikaegile ka ditiragalo go tswa mo teramakhutshweng ya Matsapa di a Tsaya Kae? Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 17: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokua**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO G

	(Go tsena Dikobe)	
MAFENYA:	Ao! Ke wena!	
DIKOBÉ:	Ke nna. Ke bone gore ke tle go go bona pele kopadilalelo a re jela.	
	(Ba a tshega.)	
MAFENYA:	O tlhaga ntlha efe?	5
DIKOBÉ:	Ke tswa fa gae fale.	
	Ke utlwa gore Ntope o tlhagetswe ke kotsi.	
MAFENYA:	Kotsi? Kotsi ya eng, o batla go ntshosa jaana?	
DIKOBÉ:	Kotsi ya sejanaga. Ke bua jaana a le kwa bookelong ba toropo ya Tlhabane. Fa ke riana, ke mo tseleng go ya go mo lekola. Ga twe go tsenwa ka ura ya bosupa.	10
MAFENYA:	A o gobetse thata?	
DIKOBÉ:	Dipuo tsa re ga a gobala thata. Kotsi ya sejanaga ke matsodimatsoke. Bangwe ba kgona go tswa mo sejanageng. Se se senyegileng, bona ba sa gobala. Bangwe ba bolawa ke letshogo fela.	15
MAFENYA:	Fa e le gore ga o a tlala, ke kopa go tsamaya le wena.	
DIKOBÉ:	A re ye.	
	(Ba a emelela.)	

- 17.1 Lefelo le badiragatsi ba ba mo nopolong ya G ba neng ba le kwa go lona ke lefe? (1)
- 17.2 Dikobe o amana jang le modiragatsi Ntope? (1)

- 17.3 Nopola dintlha di le PEDI go tswa mo nopolong tse di supang fa kotsi ya sejanaga e le matsodimatsoke. (2)
- 17.4 Ke eng se se dirang gore Mafenya a botse Nkefi gore o ya go felela kae? (2)
- 17.5 Kotsi ya ga Ntope e nnile le ditlamorago dife mo botshelong jwa ga Nkefi? Naya ntlha e le NNGWE. (2)
- 17.6 Tlhagisa dikgakololo di le PEDI tse Dikobe a di neileng Nkefi? (2)
- 17.7 Fa o ka bo o le mosadi wa ga Ntope, mme o itse ka ga kgolagano ya monna wa gago le Nkefi, a o ne o tlaa e amogela? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

LE

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO H

MMATŠHATŠHI:	(O bua a hutsafetse.) Banaka, go diragetse. Ga go ka mokgwa o tiro e, e ka busetswang kwa morago ka gona.	
MONYANA:	Kgabele ke ngwana wa lelapa le, re tshwanetse go mmolokela fa.	
MMATŠHATŠHI:	Ke la me leo. Mosimane yole, ba gagabo ba ne ba sa kopa ngwanake, ba ne ba mo adimile fela. Ba rile ba santse ba tlaa dira lenyalo.	5
MONYANA:	Kgabele o tshwanetse go tswela fa, o na le inšorense e e tshwanetseng go mo duela. Fa re ka se ke ra ema ka dinao, madi otlhe a tllile go ya kwa ga Nkele.	10
MMATŠHATŠHI:	Re tshwanetse go itsise Nkele ka ga se re se gopotseng.	
MONYANA:	A re emelele gone jaanong.	
MMATŠHATŠHI:	O bua nnete. Kana ke wena ausi wa bana botlhe ba lelapa le. (Ba a tswa.)	
MONYANA:	O se ka wa ba wa dumela gore mosadi yole a tshabe ka tlhogo ya gago. Ga a ise a nyale nnake ka lesira. O rile re eme go le gonnye o tlaa re itsise ka ga tsa lenyalo. (Ba goroga kwa ga Nkele.)	15

- 17.8 Ke tiragalo efe e e tlhodileng mmuisano o o mo nopolong ya H? (1)
- 17.9 Naya dintlha di le PEDI tse di dirileng gore Mmatšhatšhi a batle gore Kgabele a bolokelwe kwa ga gagwe. (2)
- 17.10 Mmuisano o o mo nopolong e, o senola semelo sefe sa ga Monyana? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 17.11 Tlhalosa gore Mmatšhatšhi le Nkele ba farologana jang? Naya ntlha e le NNGWE ya pharologano. (2)

- 17.12 Monyana o godisitse jang kgotlhang ya teramakhutshwe ya 'Mosadi ke wa me'? (2)
- 17.13 A go siame gore fa motho a tlhokafetse a bolokwe ka lekase le le tlhwatlhwagodimo? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 17.14 O ithutile eng go tswa mo go Raesebo? (2)
- [25]**

POTSO 18: POTSO YA TLHAMO**GA SE LORATO – MJ Magasa**

Moapayabodila o a bo ikapeela. Tshegetsa bonnete jwa tlhagiso e, o ikaegile ka ditiragalo go tswa mo terameng ya Ga se Lorato. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 19: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****GA SE LORATO – MJ Magasa**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO I

LENKAPERRE:	<i>(Ka dipelaelo)</i>	
	Tota monna Motsamai ga o njese monate. Fa e sale go tloga Mosupologo. O lebega o sa itumela. Tota o tshwenngwa ke eng? Le maabane mo tseleng, o batlile go re diga ka koloi. O ka re o motho a lwala kgotsa a fuduegile maikutlo?	5
MOTSAMAI:	<i>(Ka lentswe le le wetseng)</i>	
	Mmele, pelo le mowa ga go se se monate sa tsona. Botlhokatsebe jwa kgakololo, bo botlhoko go feta tlhonya. Dilo dingwe re a di itira, mme morago di be di re baba jaaka mmabatsane.	
	<i>(O rothisa keledi)</i>	10
GOSEKWANG:	<i>(Ka pelo e e botlhoko)</i>	
	Tota rre yo o utlwile botlhoko, le nna ke ntse ke mmona. Le gona o simolola go bopama. Gore re tle re mo thuse.	
LENKAPERRE:	Kana motho yo ke morwarra-rona.	
	<i>(Ka mafoko a kgomotso)</i>	15
	Morwarre Motsamai, mathata sejo a a nathelanwa. Fa o na le se se go tshwenyang, re bolelele re se go thuse. Ampo mmaabo ga a go tshedise sentle?	

- 19.1 Lefelo le badiragatsi ba ba mo nopolong ya I, ba neng ba le kwa go lona ke lefe? (1)
- 19.2 Lenkapere o raya mang fa a re mmaabo? O amana jang le modiragatsi yo o mo neileng? (2)
- 19.3 Nopola dintlha di le THARO go tswa mo nopolong tse di bontshang fa Motsamai a ne a sa itumela. (3)
- 19.4 Tlhagiso e e reng 'mathata sejo a a nathelanwa' e kaya eng? (2)
- 19.5 Fa o ka bo o le morutabana Diemeng, a o ne o ka utlwela bana ba ga Motsamai botlhoko ntswa ba na le rraabona? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 19.6 Seabe sa ga *Bra Dan* ke sefe mo botshelong jwa ga Motsamai? (2)

LE

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO J

MNA METEOR:	(Ka ditshegwana o mmontsha dipampiri tsa kgwebo) Wa re lebenkele? Ba le go tseetse? Ga go kgonege. Ga go se o ka se dirang rre Motsamai. Lebenkele le bitsa ka leina la ga <i>Suzan</i> . Mojaboswa ke Sentebaleng morwae.	
MOTSAMAI:	(O ngadile, o thikhitha tlhogo) Wa reng rra, e seng gore ba go rekile? Nna ditshenyegelo tsa me tsa dikago? Kana ke na le dipampiri tsa kwa <i>Schild</i> .	5
MNA METEOR:	(Ka boiketlo) Ga re bue ka dilo tsa kago. Re bua ka lebenkele le le agilweng. Ka dilo tsa kwa <i>Schild</i> ga re itse kwa di leng teng. Go ya ka dikwalo tse di fa tse, le ditshenyegelo tsa kago go bontsha fa go senyegetswe <i>Suzan</i> .	10
MOTSAMAI:	(O a lela) Se bue jalo tlhe rra! Kana o tlaa nkemisa pelo! Lebenkele lele ke la me nka go ntshetsa dipampiri tsa teng.	15
MNA METEOR:	Aa rre Motsamai o na le dipampiri tsa kopo le tsa laesense ya lebenkele?	
MOTSAMAI:	Di kwa go <i>Suzan</i> rra.	
MNA METEOR:	Ka re tsa gago mo go wena.	

- 19.7 Ke tiragalo efe e e tlhodileng mmuisano o o mo nopolong ya J? (1)
- 19.8 Naya dintlha di le PEDI tse di neng di dira gore rre *Meteor* a swe ka ditshego. (2)
- 19.9 Mmuisano o o mo temaneng e, o senola semelo sefe sa ga Motsamai? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 19.10 Tlhalosa gore Motsamai le rre Selapo ba farologana jang? Naya ntlha e le NNGWE. (2)
- 19.11 Go boela gae ga ga Kefentse go rarabolotse bothata jwa Ga se Lorato jang? (2)
- 19.12 A go siame gore *Gladys* a dumele gore Motsamai a mo tlhabololele marulelo a ntlo le go mo epela metsi? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 19.13 O ithutile eng go tswa mo go Emang? (2)
- [25]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 25
PALOGOTLHE YA TLHATLHOBO: 80